

ОБЗОР НА СЪБИТИЕ: ПРЕДСТАВЯНЕ НА КНИГИТЕ НА КРИСТИАН ТАКОВ „ИСТИНА И СПРАВЕДЛИВОСТ“ И „КРИСТАЛИ“

Деяна Марчева¹

През 2019 г. издателство „Сиби“ публикува две книги, в които е събрано публицистичното и културното наследство на Кристиан Таков благодарение на усилията на съставителя Радомир Мирчев, редакторите Наталия Гуджева и Росен Григоров, коректора Нели Германова и художника Кирил Златков.

„Истина и справедливост“ е сборник, в който са включени негови спомени за значими юристи, текстове от личния блог на Кристиан Таков в интернет, негови публични обръщения, интервюта, коментари за медии и др.

„Кристали“ е сборник, в който е събрана есенцията на красивото слово на Кристиан Таков по темите за правото, закона и съдебната система, за политиката, гражданското общество и протеста, за справедливостта, нормалността и държавността, за морала, разума и човешката природа. В книгата са публикувани и снимки, които представят заниманията на Кристиан Таков с фотография.

Книгите на Кристиан Таков „Истина и справедливост“ и „Кристали“ бяха представени на 16.05.2019 г. от издателство „Сиби“ в Аулата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

На това събитие в памет на Кристиан Таков неговите колеги и приятели адвокат Валентин Брайков, журналистката Росица Михова и съдия Калин Калпакчиев изнесоха слова, които „Юридическо списание на Нов български университет“ публикува с тяхно разрешение.

¹ д-р Деяна Марчева, главен асистент по Административно право и процес, департамент „Право“, Нов български университет, deyana.marcheva@gmail.com.

СЛОВО НА ВАЛЕНТИН БРАЙКОВ²

Би било жалка самонадеяност да се състезавам с тези, които вече блестящо представиха двете му книги. Ще се опитам да се присъединя към този празник от друг ъгъл – като свидетелствам за някои ненаписани вълнения, пориви и случайни искри, които са духовните корени на неговото слово. аз бях обещал тези неща да не ги казвам, но днес виждам, че мълчанието е грях, и затова моля Духа му за прошка.

В центъра на неговата вътрешна вселена беше борбата със злото. Той знаеше, че страданието и злото не могат да бъдат изкоренени, но мечтаеше България да се превърне в земята на разтревоженото, уплашеното и респектираното зло. Изпитваше непоносима болка от представата за България като спа курорт на примитивното зло и като царство на кривите огледала. Бореше се поне за едно почтено и достойно реми между справедливостта и произвола. За него нямаше значение каква конкретна човешка маска носи злото и затова се въздържахше от поименни атаки. Като германист предпочиташе дявола на Фауст, а не балканския звяр с боздуган от камък. Обичаше да цитира Ханс Келзен, че *„всяка шайка разбойници си има правила, но тези правила не са право, защото не възпяват справедливо съжителство“*. В тази връзка Кристиан припомняше ирландските бунтовници от „Хенри VI“ на Шекспир, които се заклеват, като дойдат на власт, първо да избият всички юристи. Или споменаваше гората, която тръгва срещу Макбет. *„Но преди да тръгне тази гора срещу Макбет, казваше той, нали някой трябва да я посади – затова аз преподавам.“* Всъщност Кристиан остави на нас да се грижим за тази негова гора.

На него дължим публичното внимание към разликата между закон и право. Правото е целият храм, а отделната норма е само една тухла, с която можеш да градиш и храм, и подслон за разврат. Оттук и призивът му да пазим правото дори от закона.

Той беше убеден, че злото има нужда от маската на правото, защото чрез тази правна маска злото иска да сломи съпротивата и да внуши търпение, подчинение и дори уважение към себе си като към нещо уж необходимо и неизбежно. *„Битката за право, казваше Кристиан, е битка за извора на човешката съвест, това е битка за светлината.“* Така преведе на български език есето на Рудолф фон Йеринг „Битката за право“.

Кристиан не беше стерилна икона, но се вглеждаше в икони, защото беше достоен за името си. Запомнил съм го като чаровен грешник, поклонник на умерените грехове, с които се опитваше да живее в динамично примирие. У него нямаше егоизма на обречения болен, който се опитва да налага всичко от живота. Като истински духовен аристократ, той се возеше на времето и го наблюдаваше с интерес. Веднъж ми обърна внимание, че на всички икони св. Георги забива копието в устата на дракона, а не просто му реже главата. *„Знаеш ли защо е така, попита той, защото опасното на Сатаната не са зъбите и ноктите, а словото, излизащо от устата му, и затова там трябва да се забие копието на истината.“*

² Валентин Брайков е член на Софийската адвокатска колегия. Словото на адв. Брайков е публикувано в личния му сайт непосредствено след събитията, виж <http://www.braykov.com/bg/post/publication/131>, както и в електронното издание „Грамада“ на 17.05.2019 г. [прегледан на 6 юни 2020].

Друг път го срещнах, бучеше като прекипял чайник. „Защо, бе, какво е станало?“ А той ми вика: „Нали помниш онзи стих на Ботевите четници от „Тих бял Дунав“: „Ний летиме за България помощ да дадем!““. Само че емигрантската тълпа на софийското летище друга песен пеят: „Ний летиме от България да се отървем“[...] Онези и тези една нация ли са?“. Затова решил да участва в политическото приключение „Да, България!“. Кристиан страдаше, че българинът обича правата на демокрацията, но не и нейните задължения. Според него всеки академичен шедевър ставал фарисейски прах, ако е последван от поредна победа на олигарх в Касационния или Конституционен съд.

Дойде ред да ви издам една наша съкровена несбъдната мечта: мечтаехме да направим в 272-ра аудитория една небивала за България лекция по гражданско право. Каква точно? Ами като прожектираме на екрана вълшебни откъси от опери на Моцарт, Доницети и Россини – за да кажем на младите колеги, че етажната собственост се е появила и чрез индивидуална разпродажба на отделни оперни ложи. И да им припомним, че самият Моцарт е роден в етажна собственост – на третия етаж на *Getreidegasse 9* в Залцбург. После да видят как доктор Дулкамара на Доницети продава любовния си еликсир, за да помислят каква е тази продажба, с колко и какви пороци и как биха я наказали днес. Или да съпоставят влюбения граф Алмавива от „Севилският бръснар“ с похотливия граф Алмавива от „Сватбата на Фигаро“, както и ролята на нотариусите при завещания и брачни договори. Също да им покажем картините „Брачен договор“ на Ян Стен и Уилям Хогарт от началото на XVIII век и да сравним двете епохи. Накрая всички да отидем и да се напием в известния австрийски град с името на Иск: Klagenfurt = Исковград, защото австрийци консултираха днешния български Граждански процесуален кодекс.

Мисля, че подходяща епитафия за Кристиан Таков би била: ПОЗНАХМЕ ТЕ, КОГАТО ТЕ ЗАГУБИХМЕ!

В заключение: книгите на Кристиан ни върнаха нещо, което считахме за безвъзвратно ограбено от патологични крадци и професионални предатели – тези книги ни върнаха смисъла на страданието след 1990 година. Те доказват евангелската истина за самостоятелно битие на словото. Неговото слово хвърля искри към изсъхналите ни души – като опашката на отдалечаваща се комета. Книгите му се напипват със затворени очи на библиотечния рафт, защото там те просто греят. Препоръчвам в близко бъдеще и тяхно дигитално издание. А за нас, живелите редом с него, остава интимното щастие: *Да слезеш в избата на душата си и да си налееш чашка сладък спомен.*

СЛОВО НА КАЛИН КАЛПАКЧИЕВ³

В „Истина и справедливост“ и в „Кристали“ са думите, които Кристиан Таков често споделя в публичните си изяви и в приятелски разговори. Не спестява нищо от това, което мисли, или както сам казва: *„не се чувствам виновен, че назовавам нещата със собствените им имена“*. Словото и делата му са едно цяло. Поради това моралният му авторитет е неоспорим и недостижим.

„Кристали“ носят свой аромат, отличават се с изразна прецизност, духовна изтънченост, морална и честна позиция, с неповторимия стил на Кристиан Таков – усета към думите, иронията.

„Времето е особено, но не се лъжете. Времената винаги са били особени“, ни казва Кристиан. Неговият трезв, остроумен и съдържан поглед върху действителността респектира и го отличава, бележи неговото поведение, което ни вдъхновява да не се отчайваме, тогава когато промяната и доброто настъпват бавно.

Разумните и обезоръжаващи аргументи съчетава със „справедливия гняв“, с който открито критикува решението на Конституционния съд в текста си *„Успелият млад човек и неуспелият Конституционен съд“*. Не загърбва истината пред личния си комфорт. Мнозина не го разбират. Уверен е, че с поведението си *„дава пример не на безстрашие, а на откритост и отрицание на страхливостта, която се насажда и намира много добра почва“*. Защото *„не са виновни само тези, които насаждат страхливостта, а и онези, които с удоволствие я приемат в собствената си градина“*.

Кристиан пое, без да се замисли, риска да се кандидатира за член на Висшия съдебен съвет, номиниран от граждански организации. След това написа: *„Отдавна вече не съм привърженик на глуповатия и нетърпелив принцип „Всичко или нищо“. По-добре нещо. По-добре постепенно, нежели никак. Който засажда дърво, знае, че вероятно друг ще ползва сянката му“*. Никой от народните представители не се осмели да внесе кандидатурата му, което само подчерта силата на неговия морален акт.

На нетърпеливостта ни за бързи и осезателни промени в съдебната власт и обществото Кристиан отговаряше със спокойна усмивка: *„Не е нужно да чакаме велики промени. Достатъчно е да започнем с малки, но неотклонни стъпки. Често те се оказват достатъчни“*. Ненавижда революциите, *„защото разместват пластове, промотират случайните лица, рушат цивилизационни достижения и в тях силата надделява над правдата“*. Това не са само думи – в работата си като председател на Арбитражния съд към Българската търговско-промишлена палата Кристиан обмисляше и успя да проведе смели и честни реформи.

Запомнил съм вярата, която Кристиан има в хората – *„Да обичаме и да вярваме в хората, защото засега сериозна алтернатива не се е очертала“*. Отрича отровното въздействие на омразата и призовава да *„различаваме човека от делата му и да не отричаме никому шанса да се покае, поправи, развие“*.

Често се обявява срещу глупостта и в защита на разума. Но зове да разобличаваме злото с мъдрост, смелост и неотклонност. Крайностите на правния позитивизъм разглеж-

³ Съдия.

да като „изродила се логика, осиротяла в своята самодостатъчност“ и скрити зад удобното оправдание „Законът така гласи, такъв е законът!“. Нека винаги си задаваме въпроса „А ти за какво си?“, ако законът ни изглежда „такъв“.

Провокира с идеята за приватизация на обвинението, но честно разкрива плюсовете и минусите от реализирането ѝ. Обича да припомня, че „на всеки сложен въпрос има поне един прост, ясен, лесен за разбиране погрешен отговор“. И насърчава критичното мислене – извън утвърдените заблуди и удобни клишета.

Кристиан вярва в съда, защото „правораздаването е свещеноедействие, защото голяма част от съдиите са жреци, а не попове, защото последното му лично институционално упование е в българския съд“, но изразява тревогата си, че „ако съдът дезертира от длъжността си, той трайно фрустрира хората, убива вярата им и ги развъртава. Ако е на мястото си, прави ги силни“.

Призовава за гражданска активност, с вдъхновение, но и с реализъм. „Да бъдем търпеливи и постоянни, защото доброто има непрекъсната необходимост в него да се влага енергия, за да продължи да съществува.“

Отчаяние и надежда. Между отсеченото дърво на ъгъла на „Каравелов“ и „Шести септември“ и спасеното дърво на ъгъла на „Каравелов“ и „Графа“. И все пак спасеното дърво ни дава надежда, че ще бъдем. Така и в стиха на Збигнев Херберт: „Дървото подкопавва / стената със своите корени. След сто, двеста години ще има вече / малко прозорче“.

„Кристали“ на Кристиан Таков са голямо вдъхновение за всички нас.

„Кристали“ на Александър Геров ни дават увереност:

*Когато времето кристализира,
остават само трайните неща:
една голяма любов,
едно голямо вдъхновение,
една голяма саможертва.*

Перифразирайки Йосиф Бродски, можем да кажем: едно е съвсем сигурно – че морални авторитети като Кристиан Таков правят историята поносима.

СЛОВО НА РОСИЦА МИХОВА⁴

Кристиан обичаше писалките – обичаше онези старомодни изящни инструменти за писане, до които всяка клавиатура изглежда като грозноват, грубо скован нар, на който не би поседнала нито една муза.

Обичаше тяхната непреходна елегантност. Обичаше ексцентричната им в своята непрактичност красота.

Всъщност обичаше ги, без да обяснява защо. Вероятно защото мислеше, че педантичната дисекция на всяко чувство е най-сигурният начин да го убиеш. Вероятно защото знаеше, че *„това, за което намираме думи, е вече мъртво в сърцата ни“*. Обичаше ги с постоянството на възрастния и с удивлението на дете. Обичаше да им се любува, изложени дискретно на някоя витрина. Обичаше да ги ползва под любопитния поглед на лампата на бюрото си. Обичаше да си мисли и говори за тях, да ги получава, да ги подарява.

Обичаше възможно най-тънките от всички писци, зад чиято деликатност се криеше неподозирана издръжливост. Обичаше различните цветове мастило, защото животът е твърде многолик, за да бъде описван монохромно.

Обичаше да ги държи в ръце, знаейки, че друг ги е държал преди него и друг ще ги държи след него – все едно са стара италианска цигулка... или палка за щафетно бягане.

Просто обичаше писалките. По необяснима причина. Или поради безброй причини, както е с всяка любов.

Но сега, всеки път, когато пръстите ми се реят неуверено над клавишите, си мисля, че всъщност най-много ги обичаше заради изкушението на риска, който човек поема с тях... Заради предизвикателството да напишеш изречението на живота си със замах, решително и смело, но с ясното съзнание, че имаш право на един-единствен опит без никаква възможност да изтриеш грешките... И че веднъж положено, мастилото ще остане завинаги или като калиграфски знак, или като петно.

Неговият почерк бе безупречно чист.

⁴ Журналист.

EVENT OVERVIEW: PROMOTION OF CHRISTIAN TAKOFF'S BOOKS "TRUTH AND JUSTICE" AND "CHRYSTALS"

Deyana Marcheva⁵

In 2019 SIBI Publishing House issued two book collections of the interviews, public speeches, comments and other texts from the personal blog of the most prominent jurist Mr. Christian Takoff. His colleagues and

friends – the lawyer Mr. Valentin Braykov, the journalist Ms. Rossitsa Mihova and the judge Mr. Kalin Kalpakchiev delivered speeches at the event, which the Law Journal publishes with their consent.

⁵ Deyana Marcheva , PhD, Senior Lecturer of Administrative Law and Administrative Procedure, Law Department, New Bulgarian University, deyana.marcheva@gmail.com.